

Archivolta 3(55)/2012, s. 36-42

Ekspresjonizm powraca do Hamburga

Erick van Egeraat, kompletas *Sumtrakontor*, Hamburg

Expressionism is back in Hamburg

Erick van Egeraat, kompletas *Sumtrakontor*, Hamburg, 2011

Radosław Bałaziński

WA Politechnika Krakowska

Słowa kluczowe: architektura, ekspresjonizm, projektowanie cyfrowe, tkanka miejska

Keywords: architecture, expressionism, digital design, urban design

Streszczenie

Budynek nazwany *Sumatra* w Hamburgu to najnowsza realizacja projektu Ericka van Egeraata odana do użytku na początku 2012. Forma tego obiektu wydaje się nawiązywać wprost do niemieckiego ekspresjonizmu lat 20. i 30. XX w., kiedy to Fritz Höger wybudował *ChileHaus* (1922–1924) budynek, który stał się symbolem tego miasta. Obecnie uwaga architektów koncentruje się na rewitalizacji *HafenCity*, dzielnicy dawnych doków i magazynów portowych. Jest to obszar o łącznej powierzchni 2,2 km², który od 1997 podlega przebudowie zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego sporządzonym przez Rema Koolhaasa (OMA). W 2006 Erick van Egeraat wygrał konkurs na zabudowę jednego z jego kwartałów.

Projekt *Sumatry* został sporządzony metodą form-making przy pomocy cyfrowych narzędzi projektowania. W metodzie tej proces projektowania nie odbiega od konwencjonalnego wzorca, a narzędzia cyfrowe ułatwiają tylko projektantowi przedstawienie swojej wizji twórczej. Procesy informatyczne są podporządkowywane zamierzeniom twórczym architekta i wykorzystywane są w przygotowaniu projektu do realizacji.

Abstract

At Hamburg Hafencity the brand new ‘Sumtrakontor’ by Dutch Architect Erick van Egeraat was officially opened. The 37,000 square-meter, ten-story multifunctional building houses a variety of inner-urban functions such as: a five-star hotel, offices and conference rooms, retail area, high-end housing and an underground parking garage. The office and conference spaces maximize the variety in use due to the flexible structure offering units from 400 to 4,000m². The retail area in the lower floors ensure vitality in use and dynamics throughout the day. Erick van Egeraat’s design refers to the richly detailed existing red-brick harbor buildings of the *Speicherstad* but does so in a contemporary manner. The large volume appears to be ‘cut’ into 4 different volumes and this is underlined by a specific dialectic play between glass, aluminum and red natural stone slabs for each of the different volumes. The inner courtyard, on the other hand, emphasizes on the calm comfort of the traditional white-plastered facades in the city center of Hamburg. Strongly emphasized corners refer ‘Sumatra’ to *Chilehaus*, which is one of the most recognizable examples of expressionism and art deco in German architecture. In the past, *Chilehaus* was seated for ship enterprise - that is the reason why the shape of the building is often compared with a ship's prow. On an urban scale, the shape of the building allows a semi-public space and stimulates social interaction, while its architectonic appearance strongly relates to the character of Hamburg. The new building designed by Erick van Egeraat and his team is therefore a perfect example of the specific theme Erick van Egeraat introduced in his design for the *Überseequartier*: connecting the inner city with the revitalized waterfront and making the *Überseequartier* an integral part of the new and dynamic 21st century Hamburg.

Budynek nazwany *Sumatra* w Hamburgu to najnowsza realizacja projektu Ericka van Egeraata odana do użytku na początku 2012. Forma tego obiektu wydaje się nawiązywać wprost do niemieckiego ekspresjonizmu lat 20. i 30. XX w., kiedy to Fritz Höger wybudował *ChileHaus* (1922–1924) budynek, który stał się symbolem tego miasta. Obecnie uwaga architektów koncentruje się na rewitalizacji *HafenCity*, dzielnicy dawnych doków i magazynów portowych. Jest to obszar o łącznej powierzchni 2,2 km², który od 1997 podlega przebudowie zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego sporządzonym przez Rema Koolhaasa (OMA). W 2006 Erick van Egeraat wygrał konkurs na zabudowę jednego z jego kwartałów.

Cynamon i Palisander

Kompleks *Sumatrakontor* projektu Ericka van Egeraata to jedna z dziesięciu podjednostek urbanistycznych HafenCity – Überseequartier. Poszczególne budynki znajdujące się na tym obszarze noszą nazwy towarów najczęściej importowanych do Europy z kolonii zamorskich bądź też są to nazwy krajów ich pochodzenia – tak jak np. Cynamon, Palisander, Ceylon. *Sumatra* znajduje się w miejscu dawnych magazynów kawy i kakao oraz starego urzędu portowego. I dlatego nazwany został Sumatra, gdyż stamtąd najczęściej sprowadzano do Europy owe artykuły kolonialne. Architekt w jednym z wywiadów przyznaje: „Chciałem w nowoczesny sposób zmienić obecny charakter historycznego nabrzeża, dlatego też kompleks Sumatra wymagał połączenia szeregu walorów – zarówno funkcjonalnych, jak i wizualnych. W efekcie budynek rzeczywiście zostaje wizytówką aktywizowanego miasta”. Sumatra łączy funkcje biurowe, mieszkaniowe i komercyjne. Znalazły się tu: handel, gastronomia oraz luksusowy hotel z garażami i parkingami. Powierzchnia użytkowa wynosi 37 000 m².

Dziś Sumatra, wczoraj Chile

Sumatra czyni bezpośrednią aluzję do symbolu międzywojennego Hamburga, a zarazem podręcznikowego przykładu architektury ekspresjonistycznej – chodzi oczywiście o ChileHaus (1922–1924) projektu Fritza Högera. ChileHaus to dziesięciopiętrowy budynek, który powstał z inicjatywy finansisty Henry’ego B. Slomana. Zdobył on majątek, sprowadzając saletrę potasową z Chile¹. Był to kontorhaus – obiekt biurowy wzniesiony na potrzeby spółek handlowych i przemysłowych. W tym przypadku była to siedziba przedsiębiorstwa budującego statki, stąd też jej oryginalna forma, przywołująca skojarzenia związane z kształtem statku.

Wznoszenie potężnych kontorhausów w Hamburgu rozpowszechniło się zwłaszcza w dwudziestoleciu międzywojennym. Projektant ChileHaus dopasował kształt budowli do obrysu parceli położonej u zbiegu dwóch ważnych ulic miasta. Dzięki temu powstał charakterystyczny ostrokątny narożnik z dynamicznie wysuniętym trójkątnym gzymsem, który zaznacza galeria dwóch ostatnich kondygnacji. Obiekt wyróżnia się swoim rozmiarem, układem lekko zakrzywionych ścian, a nade wszystko starannie opracowanym detalem architektonicznym. Proste w wyrazie klinkierowe fasady, o sekwencyjnym układzie okien, ozdabiają modne podówczas ornamenty, nawiązujące do estetyki gotyku niemieckiego. Zwraca uwagę zróżnicowanie wątku ceglanego, wprowadzenie kamieniarki w poziomie parteru oraz subtelny podział elewacji lizenami. Świetność hamburskiego ChileHaus nie przeminęła wraz z odejściem w niepamięć epoki fokstrota i gardenii w butonierkach, gdyż obiekt stale służy do celów biurowych, jest chętnie oglądanym przez turystów punktem programów zwiedzania miasta, a od końca lat 80. był reprodukowany na niemieckich znaczkach pocztowych.

Metoda projektowa form-making

Projekt Sumatry został sporządzony metodą form-making przy pomocy cyfrowych narzędzi projektowania. W tej metodzie proces projektowania nie odbiega od konwencjonalnego wzorca, a narzędzia cyfrowe ułatwiają tylko projektantowi przedstawienie swojej wizji twórczej. Procesy informatyczne są podporządkowywane zamierzeniom twórczym architekta i wykorzystywane są w przygotowaniu projektu do realizacji².

W pierwszej dekadzie XXI w. zintegrowany system narzędzi CAD/CAM/CAE pozwala także na ilościowe szacowanie konstrukcji, ogrzewania, wentylacji, klimatyzacji, a także rozwiązywania problemów akustycznych. Asocjatywność tych programów sprawia, że więcej niż jeden projektant może jednocześnie pracować nad tym samym projektem i wprowadzać zmiany do tego samego pliku projektowego. Ułatwił to Keith Bentley, opracowując w 2000 tę nową technikę zwaną ProjectBank jako aplikację CAD-a. Pozwala ona na pracę zespołową i nie wymaga nowych, niestandardowych operacji. W sporządzaniu dokumentacji szczególnie przydatna jest asocjatywność geometrii, czyli zdolność wiernego przekazywania danych z jednego przypadku do następnego, pozwalając powielać poszczególne rozwiązania projektowe w powtarzających się sytuacjach rysunkowych. Cyfrowe środowisko rysunku (Draft) systemu CAD umożliwia dziś także automatyczne tworzenie asocjatywnej dokumentacji na podstawie pojedynczych elementów i większych sekwencji projektu. Parametryczność i niezwykła funkcjonalność tego środowiska pozwalają użytkownikowi na automatyczne generowanie dowolnych widoków 2D (prostokątnych i poglądowych, wykonywanie przekrojów, widoków pomocniczych itp.), umieszczanie zestawów danych (listy elementów, tabele otworów, zestawienia parametrów części wariantowych) oraz tworzenie zaawansowanych szablonów (automatyczne umiesz-

czanie widoków, tabel i parametrów). Stosując metodę form-making, komputer wciąż pozostaje, jak ujmuje to Adam M. Szymiski, aktywnym „intelektualnym” narzędziem projektowania, które jest bezpośrednią przyczyną i uwarunkowaniem danej koncepcji projektowej w praktyce³.

Forma i funkcja

Rzut Sumatry, podobnie jak ChileHaus, podyktowany został kształtem działki zawartej pomiędzy czterema ulicami, przecinającymi się pod różnym kątem. Wyniesienie dziedzińca na poziom pierwszego piętra pozwoliło na wykorzystanie maksymalnej powierzchni do celów handlowych w poziomie parteru. Zielony stropodach ponad sklepami dał pole do działania architektom krajobrazu z grupy WES & Partner, którzy zaaranżowali tam ogród otoczony przez pierścień lokali gastronomicznych. Zamiast klinkierowych fasad, jak w ChileHaus, ściany Sumatry zdobią pionowe pasy zróżnicowanej kolorystycznie okładziny elewacyjnej wykonanej z piaskowca. Ich układ podkreśla dynamikę formy, nadając jej unikatowy charakter. Cyfrowe narzędzia projektowania i wytwarzania CAD-CAM pozwoliły na precyzyjne rozplanowanie wzoru kolorystycznego, wykonanie i montaż. Stolarkę aluminiową utrzymano w kolorze antracytu, podobnie jak balustrady loggii. Dzięki tej kolorystyce i artykulacji elewacje, mimo znacznej długości (60 m – 100 m), nie wywołują wrażenia monotonii. Budynek stanowi atrakcyjne dopełnienie tkanki miasta, a zwłaszcza Tokiostraße. Erick van Egeraat uzasadnił wprowadzenie barw próbą wkomponowania Sumatry w przestrzeń pomiędzy czerwoną (cegłą) zabudową dawnego portu a historycznymi budynkami miasta – o białych, tynkowanych elewacjach⁴. Użycie bieli i czerwieni można rozpatrywać także w kontekście nazwy obiektu, jako subtelną aluzję do sumatrzańskich, a szerzej indonezyjskich barw narodowych.

Wysokość budynku stopniowo narasta w kierunku dwóch przeciwległych narożników i osiąga 40 m i 10 kondygnacji. Najniższa, siedmiokondygnacyjna część budynku mieści się po stronie wschodniej i wyjąwszy parter, przeznaczona jest do celów mieszkalnych. Przewidzianych zostało 81 lokali 2-, 3- i 4-pokojowych o powierzchni od 43 m² do 154 m². Apartamenty zlokalizowane wzdłuż ulicy posiadają atrakcyjną panoramę na pobliski kanał oraz widoczną z oddali Łabę, natomiast okna pozostałych wychodzą na dziedzińce.

Wyższe piętra zostały przeznaczone na pomieszczenia biurowe. Wolny plan żelbetowej konstrukcji szkieletowej o module 9 m umożliwił pozyskanie powierzchni dających swobodę organizacji przestrzennej stanowisk pracy. Kompleks wyposażony został w dwupoziomowy garaż podziemny z dwoma rampami zjazdowymi, zaprojektowanymi od północy i południowego zachodu.

Sprawdzone wzorce

Kompleks Sumatra łączy nowoczesne rozwiązania konstrukcyjno-materiałowe z ukształtowanymi na przestrzeni wieków zasadami projektowania zarówno w zakresie wizualnym, jak i funkcjonalnym. Bryła budynku Ericka van Egeraata stanowi pewien powrót do tendencji ekspresjonistycznych, oddziałujących na psychikę odbiorcy za pomocą zastosowanych środków artystycznego wyrazu. Manipulacja kształtem obiektu i decyzja o doborze intensywnej kolorystyki fasad pozwoliły na zaakcentowanie najbardziej atrakcyjnych partii, przy jednoczesnym zretuszowaniu ewentualnych niedogodności lokalizacyjnych. Wypadkowa tych strategii projektowych dała Hamburgowi przyjazny w użytkowaniu i atrakcyjny architektonicznie obiekt na miarę XXI wieku.

Przypisy

¹ Por. P. Gössel, G. Leuthäuser, *Architektura XX wieku*, Taschen, Kolonia 2010, s. 176.

² Por. K. Januszkiewicz, *O projektowaniu architektury w dobie technologii cyfrowych. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Wrocław 2010, s. 159.

³ Więcej o roli komputerów w procesie twórczym patrz: A.M. Szymiski, *Twórczość architektoniczna. Wstęp do teorii projektowania systemowego (elements of system designing theory)*, Prace Naukowe Politechniki Szczecińskiej 101, Szczecin 1997.

⁴ http://www.erickvanegeraat.com/#/press-releases/sumatra_building_nearing_completion_-_latest_news (z dnia 04.03.2012).

BIBLIOGRAFIA

[1] P. Gössel, G. Leuthäuser, *Architektura XX wieku*, Taschen, Kolonia 2010.

[2] K. Januszkiewicz, *O projektowaniu architektury w dobie technologii cyfrowych. Stan aktualny i perspektywy rozwoju*, Wrocław 2010.

[3] A. M. Szymski, *Twórczość architektoniczna. Wstęp do teorii projektowania systemowego (elements of system designing theory)*, Prace Naukowe Politechniki Szczecińskiej 101, Szczecin 1997.